

УДК 159.9

ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ КЛИМЕНКО,

заступник голови Національної поліції України;

 <https://orcid.org/0000-0002-3552-2277>

ОСВІТА І ОСВІЧЕНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДИСКУРС

Діяльність Національної поліції України, її успіхи й невдачі перебувають у полі підвищеної суспільної уваги, що, своєю чергою, актуалізує питання підвищення рівня професійної підготовки правоохоронців. У суспільстві широко дискутуються різні точки зору на хід поліцейської реформи, на можливість або неможливість сформувати надійного фахівця-правоохоронця у скорочені терміни тощо. У цьому ракурсі особливої значущості набуває аналіз результатів уже проведених реформ систем підготовки поліцейських кадрів у зарубіжних країнах, зокрема країнах Європи, в контексті подальшого використання вже набутого досвіду та запобігання помилкам.

Ще у 1967 році, як зауважують Р. С. Троянович та Т. Г. Ніколсон, у колі правоохоронців і представників кримінального правосуддя вивчалася потреба в підвищенні *академічних вимог* до тих, хто бажав вступити працювати до поліції. Одним з їх головних аргументів було те, що по мірі того, як населення в цілому становиться все розумнішим, рівень інтелекту поліцейського повинен бути на тому ж рівні, що і пересічного громадянина, або ж перевищувати його. Іншим аргументом було те, що прагнення до «професіоналізації» поліції передбачає як обов'язкову вимогу наявність освітнього ступеня, що відповідає чотирьохрічному навчанню в коледжі [10].

Деякі дослідники, підкреслюють С. М. Сміт та М. Г. Аамодт, виправдовують використання освітніх вимог, демонструючи, що освічені поліцейські мають певні бажані характеристики, яких позбавлені їх менш освічені колеги. Так, у порівнянні з їх менш освіченими товаришами по службі поліцейські з вищою освітою є менш авторитарними та догматичними, є більш обачливими, мають кращі комунікативні навички та характеризуються більш позитивним ставленням до проблем співпраці з громадою [8].

С. М. Сміт та М. Г. Аамодт зазначають, що поліцейські, які мають принаймні диплом молодшого спеціаліста, отримують більш високі оцінки результатів своєї роботи з боку керівництва, ніж їх менш освічені колеги. Переваги вищої освіти не проявляються в оцінці роботи протягом перших двох років на посаді. Однак після двох років поліцейські з дипломом бакалавра випереджають тих, хто має диплом молодшого спеціаліста або свідоцтво про середню освіту. Співвідношення між освітою, навчанням в академії та роботою в патрулі не є просто функцією інтелекту, тому що освіта поступово додавала обґрунтованості когнітивним здібностям. Разом з цим ті, хто спеціалізувався в кримінальному правосудді, працювали на такому ж рівні, що й ті, в кого були інші спеціалізації [8].

С. Серені-Массинжер та Н. Вуд також вивчали зв'язок освітніх інституцій з програмами підготовки поліцейських, що дозволило їм у публікації 2016 року на ґрунті вивчення досвіду підготовки поліцейських резюмувати, що традиційне навчання в академії натепер спирається на механічне запам'ятовування і тактичні навички. Більшість поліцейських академії використовують біхевіористичний стиль навчання, за якого інформація надається через лекцію, при цьому очікується, що курсант буде застосовувати цю інформацію на практиці [7, р. 141].

Навички міжособистісної комунікації зазвичай не включають до програми навчання, хоча ці навички мають бути спрямовані на деескалацію конфліктних ситуацій. Емоційний інтелект є ще одною ключовою компетентністю, важливість якої підкреслюється в програмі навчання поліцейських, виходячи з того, що він вважається важливим аспектом здібності контролювати власні емоції [7, р. 142]. Разом з цим дослідниці наголошують, що програми емоційного інтелекту працюють, якщо за ними навчають та ними управляють компетентні інструктори. Однак багато інструкторів не є такими спеціалістами. Велика частина поліцейського навчання складається, головним чином, із застосування вогнепальної зброї, тактичної підготовки та вивчення методів арешту. Навчання, яке б фокусувалося на проблемному навчанні й забезпечувало основу для розгляду людської поведінки щодо критичного мислення, емоційного інтелекту, міжособистісної комунікації та розв'язання конфліктів, є незначним або взагалі відсутнім. Для того, щоб бути належно підготовленим для служби, потрібен професійний розвиток переносних навичок і відповідний освітній компонент для сучасної поліції [7, р. 143].

Європейські дослідники Т. Фелтес та Р. Піс підкреслюють важливість *концептуалізації* вимог і вказують на те, що моделі поліцейської освіти повинні містити: чіткі цілі, суспільно-

орієнтований зміст навчальних програм і відповідний метод, щоб полегшити перехід від правоохоронної діяльності на співпрацю з громадськістю [3].

Х. Пітерс у ракурсі компетентнісного підходу в поліцейській освіті констатує, що перехід до співробітництва поліції з громадськістю в Північній Європі супроводжувався реформами в поліцейській освіті, які спрямовані на поліпшення якості роботи поліції. У Нідерландах поліція використовує подвійну систему освіти та підготовки кадрів з метою сприяння чітким зв'язкам між теорією та практикою. Це включає спільну з поліцейськими установами базу для підготовки працівників поліції, формулюючи професійні вимоги різних поліцейських функцій, коли навчальні заклади визначають навчальну програму і вимоги навчання, що відповідає професії [4].

Поліція в демократичних суспільствах існує в політичному вимірі, в якому визнається важливість соціальної справедливості, соціальної згуртованості, чесності, рівності та прав людини. Д. Бейлі і Е. Біттнер стверджують, що цих цінностей можна навчити поліцейських [1]. Р. Роберг зазначає, що освіта (а не підготовка) є необхідною для розвитку цих цінностей і ефективним є використання розмежування цих понять, яке підтримує та підвищує продуктивність працівників поліції, відповідальність і професіоналізм [5; 6].

Проблема вищої поліцейської освіти може бути також розгорнута в досить несподіваному психологічному аспекті. С. В. Телеп в аналітичному огляді впливу вищої освіти на якість поліцейської діяльності вказує на зауваження Р. Роберга і С. Бонна, які навели цікавий аргумент, що навіть коли освіта не має статистично підтвердженого впливу на ефективність роботи поліцейських, вона все ж може бути корисною для підвищення освітніх стандартів. Навіть якщо ефективність роботи не змінюється, підвищення освітніх стандартів може приводити до збільшення авторитету й поваги до цієї сфери діяльності. С. В. Телеп апелює також до думки Х. Голдстейна, який зазначив, що вимога наявності вищої освіти допоможе подолати неправильне уявлення, що поліцейській роботі властиві нескладні завдання, з якими може впоратись кожен [9]. У цьому контексті дослідник звертається до тези Е. Біттнера, який стверджував стосовно вимог освітнього рівня, що «головна мета ... полягає у скасуванні назавжди ідеї, яка є занадто поширеною в нашому суспільстві, що, якщо людина не хоче взяти на себе турботу стати кимось вартісним, вона завжди може стати копом». С. В. Телеп поділяє думку Дж. Файфа, який стверджує, що поліція має велику свободу дій, має велику відповідальність і працює самостійно, так само, як учителі, і вона також приймає рішення, які впливають на життя громадян, так само, як прокурори і судді. Проте, в той час, як ці професії вимагають вищої освіти (і вченого ступеня для юристів), поліцейська діяльність відстає в цьому сенсі [9].

Е. А. Паолайн III зі співавторами у 2015 році зазначили, що як прибічники, так і противники вищої поліцейської освіти так ніколи чітко і не визначили точні властивості, які поліцейський з вищою освітою внесе в цю сферу діяльності, окрім того, що це обіцяє більш професійний поліцейський підхід. Перші дослідження впливу вищої освіти були зосереджені на потенційних розбіжностях пріоритетів у роботі серед тих, хто вчився в коледжі, і тих, хто не мав такого досвіду. Було проведено низку важливих досліджень, в яких було вивчено багато характеристик. Результати таких досліджень, вказують автори, призвели до неоднозначних висновків. Так, в одних роботах були отримані результати, які можна вважати позитивними. Як з'ясувалось, поліцейські з вищою освітою були більш відкритими в системі своїх переконань та менш догматичними, менше зорієнтовані на застосування покарань, менш авторитарними, більш схильними до прийняття та розуміння етнічних проблем, більш доброзичливими до правових обмежень у роботі. В той же час у ранніх дослідженнях були відмічені й негативні наслідки вищої освіти. Наприклад, поліцейські з вищою освітою були менш задоволені своєю роботою, були більш цинічними й давали нижчі оцінки своїй організації. І, нарешті, в інших дослідженнях дійшли висновку, що ставлення до роботи у поліцейських з вищою освітою не відрізнялось від їх менш освічених колег у поняттях професіоналізму, напруги в роботі й переконання в прийнятності військової моделі поліцейських організацій [2, р. 53].

Таким чином, можна стверджувати, що в сучасній психолого-правовій практиці існують щонайменше три підходи до оцінки необхідності підвищення рівня освіченості правоохоронців. Перша група вчених достатньо негативно ставиться до поліціантів з вищою освітою, говорячи про те, що, наприклад, поліцейські з вищою освітою зазвичай є більш вибагливими до умов праці, менше задоволені своєю роботою, є більш цинічними щодо поліцейської роботи й дають нижчі оцінки своїй організації.

Другий підхід базується на положенні про те, що немає істотної різниці у ставленні до роботи поліцейських з вищою освітою та їх менш освічених колег, немає істотної різниці в рівнях

професіоналізму, напруги в роботі, у прийнятті або неприйнятті військової моделі поліцейських організацій тощо.

І, нарешті, переважна більшість європейських дослідників стоїть на позиції, що «рівень інтелекту поліцейського має бути на тому ж рівні, що й у пересічного громадянина, або ж перевищувати його».

Список бібліографічних посилань

1. Bayley D. H., Bittner E. Learning the skills of policing. *Law and Contemporary Problems*. 1984. Vol. 47, No. 4. P. 35–59. URL: <https://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol47/iss4/3> (дата звернення: 17.02.2019).
2. Paoline III E. A., Terrill W., Rossler M. T. Higher education, college degree major, and police occupational attitudes. *Journal of Criminal Justice Education*. 2015. Vol. 26, Iss. 1. P. 49–73. DOI: <https://doi.org/10.1080/10511253.2014.923010>.
3. Peace R. Probationer Training for Neighborhood Policing in England and Wales: fit for purpose? *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2006. Vol. 29, Iss. 2. P. 335–346. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639510610667691>.
4. 499 Peeters H. Constructing comparative competency profiles: the Netherlands experience // *International Perspectives on Police Education and Training* / ed. by P. Stanislas. London ; New York : Routledge, 2013. P. 90–114.
5. Roberg R. An analysis of the relationships among higher education, belief systems, and job performance of patrol officers. *Journal of Police Science and Administration*. 1978. Vol. 6, Iss. 3. P. 336–344.
6. Roberg R., Bonn S. Higher education and policing: where are we now? *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2004. Vol. 27, Iss. 4. P. 469–486. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639510410566226>.
7. Sereni-Massinger C., Wood N. Linking Educational Institutions with Police Officer Training Programs. *Journal of Education and Learning*. 2016. Vol. 10, Iss. 2. P. 139–146. URL: https://www.researchgate.net/publication/307644473_Linking_Educational_Institutions_with_Police_Officer_Training_Programs (дата звернення: 11.01.2019).
8. Smith S. M., Aamodt M. G. The relationship between education, experience, and police performance. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 1997. Vol. 12, Iss. 2. P. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02806696>.
9. Telep C. W. The impact of higher education on police officer attitudes toward abuse of authority. *Journal of Criminal Justice Education*. 2011. Vol. 22, Iss. 3. P. 392–419. DOI: <https://doi.org/10.1080/10511253.2010.519893>.
10. Trojanowicz R. C., Nicholson T. G. A comparison of behavioral styles of college graduate police officers. *The Police Chief*. 1976. Vol. 43, Iss. 8. P. 56–59.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477):005.963.1

ВАЛЕРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ СОКУРЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ НАУКИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Демократичні перетворення, що мають місце в усіх сферах суспільного життя в Україні, зумовлюють необхідність вивчення та впровадження кращих європейських практик у процес організації та діяльності органів публічної адміністрації. Зважаючи на те, що вектор безпеки визначений одним із пріоритетних напрямів упровадження в Україні європейських стандартів життя, важливого значення набуває вироблення дієвого механізму розвитку ефективної правозастосовної діяльності органів поліції, оновлення існуючих підходів до реалізації поліцейськими правозастосовних функцій та здійснення поліцейської діяльності в цілому. Це, у свою чергу, вимагає формування концептуальних засад поліцейської діяльності шляхом вироблення термінологічного інструментарію поліцейської науки, впорядкування усього